

POSTANOWIENIE

Dnia 16 maja 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Anna Owczarek (przewodniczący)

SSN Krzysztof Pietrzykowski

SSN Marta Romańska (sprawozdawca)

Protokolant Bożena Kowalska

w sprawie z wniosku wierzycieli Wspólnoty Mieszkaniowej "P." ul. J. w G. i Miasta G.

przeciwko dłużnikom K. K. i W. K.

o egzekucję świadczeń pieniężnych przez licytację lokalu stanowiącego odrębną nieruchomość zapisanego w KW (...),

na posiedzeniu jawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 16 maja 2019 r.,

na skutek zagadnienia prawnego

przedstawionego przez Sąd Okręgowy w G.

postanowieniem z dnia 7 listopada 2018 r., sygn. akt V Cz (...),

"1. Czy uczestnikiem postępowania egzekucyjnego dotyczącego nieruchomości osoby trzeciej powinna być osoba, na rzecz której ustanowiono zakaz zbywania i obciążania nieruchomości ujawniony w dziale III księgi wieczystej (wierzyciel pauliański), w związku z czym komornik ma obowiązek powiadamiać takiego wierzyciela o toczącej się egzekucji i podejmowanych w niej czynnościach, w sytuacji gdy egzekucja jest prowadzona przeciwko dłużnikowi- osobie przeciw której wytoczona jest skarga pauliańska?

2. Czy osobie, na rzecz której ustanowiono zakaz zbywania i obciążania nieruchomości ujawniony w dziale III księgi wieczystej (wierzyciel pauliański), przysługuje prawo złożenia zażalenia na postanowienie o udzieleniu przybicia, w sytuacji gdy nie była poinformowana o toczącej się egzekucji, a wiadomość powzięła po wydaniu postanowienia o udzieleniu przybicia?"

przekazuje zagadnienie prawne do rozstrzygnięcia składowi siedmiu sędziów Sądu Najwyższego.

UZASADNIENIE

W postępowaniu prowadzonym na wniosek wierzycieli Wspólnoty Mieszkaniowej „P.” ul. J. w G. oraz Miasta G. przeciwko dłużnikom K. K. i W. K. o egzekucję świadczeń pieniężnych z nieruchomości, postanowieniem z dnia 10 kwietnia 2018 r. Sąd Rejonowy w G. udzielił przybicia własności samodzielnego lokalu mieszkalnego położonego w G. przy ul. J., objętego księgą wieczystą (...), z własnością którego związany jest udział wynoszący 2914/100000 części w nieruchomości wspólnej, stanowiącej użytkowanie wieczyste ujawnione w księdze wieczystej KW (...) prowadzonej przez Sąd Rejonowy w G. oraz części budynku i urządzenia, które nie służą wyłącznie do użytku właścicieli lokali, na rzecz nabywcy licytacyjnego L. K. za kwotę 282.000 zł.

Sąd Rejonowy stwierdził, że w toku postępowania egzekucyjnego nie zostały złożone skargi na czynności komornika, które pozostawałyby nierozstrzygnięte, nikt nie zgłosił zastrzeżeń do przebiegu licytacji w dniu 10 kwietnia 2018 r. Wierzyciele nie złożyli wniosku o zawieszenie lub umorzenie postępowania egzekucyjnego. Spełnione zostały zatem przesłanki określone w art. 987 k.p.c., warunkujące udzielenie przybicia na rzecz licytantki, która zaoferowała najwyższą cenę za nieruchomość. Przeszkodą ku temu nie było ujawnione w księdze wieczystej ograniczenie w rozporządzaniu nią ustanowione w drodze zabezpieczenia powództwa M. G. przeciwko K. K. i W. K. o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną w stosunku do M. G. jako wierzyciela, gdyż nie ma ono znaczenia dla toczącego się postępowania egzekucyjnego.

Zażalenie na postanowienie o przybiciu wniósł M. G. i zarzucił, że komornik prowadzący postępowanie egzekucyjne z nieruchomości lokalowej nie zawiadomił go o żadnej czynności egzekucyjnej. O licytacji i przybiciu dowiedział się od osób trzecich. Zarzucił, że nieruchomość została sprzedana za zaniżoną cenę ze szkodą dla wierzycieli. Oszacowanie nie uwzględniało bowiem, że lokal ma w rzeczywistości powierzchnię 170 m², a nie 121 m².

Sąd Okręgowy w G. w postępowaniu zażaleniowym powziął wątpliwości, czy uczestnikiem postępowania egzekucyjnego z nieruchomości powinien być

uprawniony, na rzecz którego – w celu zabezpieczenia powództwa o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną, wytoczonego przeciwko właścicielowi zajętej nieruchomości jako osobie trzeciej – ustanowiono ujawniony w księdze wieczystej zakaz zbywania i obciążania nieruchomości, oraz czy takiemu uprawnionemu przysługuje legitymacja do zaskarżenia postanowienia o udzieleniu przybicia w postępowaniu egzekucyjnym prowadzonym przeciwko osobie trzeciej z inicjatywy jej wierzycieli, i wątpliwości te postanowieniem z dnia 7 listopada 2018 r. przedstawił Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia jako zagadnienie prawne.

Sąd Okręgowy wskazał, że M. G. wytoczył powództwo o uznanie za bezskuteczną wobec niego jako wierzyciela K. K. i M. K. umowy, na podstawie której przenieśli oni na K. K. i W. K. własność nieruchomości lokalowej w G. przy ul. J., objętej księgą wieczystą (...). M. G. uzyskał zabezpieczenie roszczenia na czas trwania postępowania przez zakaz zbywania i obciążania nieruchomości, co zostało ujawnione w dziale III księgi wieczystej prowadzonej dla nieruchomości stanowiącej własność pozwanych.

Przeciwko K. K. i W. K., jako właścicielom nieruchomości lokalowej objętej księgą wieczystą (...), została wszczęta egzekucja z tej nieruchomości. Komornik nie powiadomił M. G. o tym postępowaniu, nie zawiadomił go też o terminie licytacji, po której zakończeniu zostało wydane zaskarżone przez M. G. postanowienie o przybiciu.

Sąd Okręgowy odwołał się do ustalonego orzecznictwa Sądu Najwyższego i stwierdził, że wyrok uwzględniający skargę pauliańską nie jest tytułem wykonawczym przeciwko osobie trzeciej, z którą dłużnik powoda dokonał czynności fraudacyjnej, a zatem nawet w razie uwzględnienia – zabezpieczonego zakazem zbywania i obciążania nieruchomości – powództwa M. G. o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną w stosunku do niego, powód jako wierzyciel pauliański nie będzie dysponował tytułem wykonawczym przeciwko K. K. i W. K., właścicielom nieruchomości lokalowej, której dotyczy postanowienie o przybiciu. M. G. nie mógł i nie będzie mógł ani wszcząć, ani przyłączyć się do egzekucji przeciwko K. K. i W. K., mającym wobec niego status osób trzecich w rozumieniu art. 527 § 1 k.c. Będzie natomiast mógł wszcząć postępowanie egzekucyjne

przeciwko swoim dłużnikom K. K. i M. K. i z powołaniem się na wyrok uwzględniający skargę pauliańską zażądać skierowania czynności egzekucyjnych do nieruchomości K. K. i W. K., a to ze względu na art. 532 k.c., nakazujący przyjąć w takiej sytuacji fikcję, że nieruchomość należy ciągle do majątku dłużników M. G. Jeżeli nieruchomość zostanie sprzedana na wniosek wierzycieli właścicieli nieruchomości, to do wszczęcia takiego postępowania nie dojdzie, a wierzyciel pauliański nie zrealizuje roszczenia zabezpieczonego na nieruchomości.

Sąd Okręgowy podzielił pogląd Sądu Rejonowego, że zabezpieczenie udzielone M. G. nie ma znaczenia dla czynności komornika podejmowanych w postępowaniu egzekucyjnym prowadzonym przeciwko K. K. i W. K. i nie może być przeszkodą do sprzedaży nieruchomości zajętej na korzyść wierzycieli tych osób.

W ocenie Sądu Okręgowego, M. G. powinien być uznany za uczestnika w rozumieniu art. 922 k.p.c. postępowania egzekucyjnego prowadzonego przeciwko K. K. i W. K. z nieruchomości lokalowej, gdyż egzekucyjna sprzedaż tej nieruchomości uniemożliwi mu zaspokojenie się z niej mimo udzielonego zabezpieczenia. Gdyby M. G. uznać za uczestnika postępowania egzekucyjnego z nieruchomości, to można by mu przypisać status osoby, która wprawdzie nie wniosła, ale w toku licytacji – stosownie do art. 986 k.p.c. – mogła wnieść skargę na czynności związane z udzieleniem przybicia, i – mimo niewymienienia takiej osoby w art. 996 k.p.c. wśród tych, którym sąd miałby obowiązek doręczyć postanowienie o przybiciu – tłumaczyłoby to przyznanie mu legitymacji do zaskarżenia postanowienia o przybiciu (art. 997 k.p.c.). Zdaniem Sądu Okręgowego, M. G. nie ma w sprawie pozycji wierzyciela egzekwującego, ale powinien w nim brać udział jako uczestnik, którego uprawnienia zostały naruszone przez brak powiadomienia o egzekucji. Nie mógł bowiem aktywnie uczestniczyć w postępowaniu, kontrolować prawidłowości czynności podejmowanych na wcześniejszym etapie niż przybicie i ewentualnie bronić swoich uprawnień np. przez złożenie skargi na opis i oszacowanie, w której podniósłby zarzuty co do wartości zajętej nieruchomości.

Postanowieniem z dnia 16 maja 2019 r., Sąd Najwyższy na podstawie art. 390 § 1 zdanie drugie k.p.c., przekazał zagadnienie prawne przedstawione

przez Sąd Okręgowy do rozstrzygnięcia powiększonemu składowi Sądu Najwyższego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. Rozstrzygnięcie zagadnienia prawnego wymaga przedstawienia na płaszczyźnie materialnoprawnej relacji pomiędzy wierzycielem, którego dłużnik dokonał krzywdzącej go czynności prawnej z osobą trzecią i tą osobą trzecią, oraz wskazania na procesowe mechanizmy zrealizowania roszczenia ustanowionego przez ustawodawcę w celu ochrony takiego wierzyciela, z uwzględnieniem jednak konieczności zabezpieczenia także praw osoby trzeciej, przeciwko której roszczenie może być skierowane.

Wierzyciel pokrzywdzony czynnością dłużnika dokonaną z osobą trzecią może dochodzić – jak stanowi art. 527 § 1 k.c. – uznania tej czynności za bezskuteczną w stosunku do niego. O skutkach uprawomocnienia się orzeczenia uznającego czynność dłużnika za bezskuteczną w stosunku do wierzyciela ustawodawca wypowiedział się w art. 532 i 533 k.c., z których wynika, że taki wierzyciel może z pierwszeństwem przed wierzycielami osoby trzeciej dochodzić zaspokojenia z przedmiotów majątkowych, które wskutek czynności uznanej za bezskuteczną wyszły z majątku dłużnika albo do niego nie weszły, a osoba trzecia może zwolnić się od zadośćuczynienia roszczeniu wierzyciela, jeżeli zaspokoi go albo wskaże mu wystarczające do zaspokojenia mienie dłużnika.

Od przełomu lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX wieku w doktrynie zyskał aprobatę pogląd, przyjęty następnie w zasadzie bez zastrzeżeń przez orzecznictwo, że wierzyciel, któremu przysługuje przewidziane w art. 532 k.c. uprawnienie do dochodzenia zaspokojenia z przedmiotów majątkowych znajdujących się w majątku osoby trzeciej, nie może na podstawie tytułu wykonawczego wydanego przeciwko dłużnikowi oraz wyroku uwzględniającego skargę pauliańską wszcząć egzekucji przeciwko tej osobie ani przyłączyć się do takiej egzekucji w celu zaspokojenia wierzytelności chronionej skargą pauliańską. Wierzyciel taki może natomiast prowadzić egzekucję przeciwko swojemu dłużnikowi w oparciu o tytuł wykonawczy wydany przeciwko niemu oraz wyrok uwzględniający skargę pauliańską, a w jej toku dopuszczalne jest zajęcie rzeczy

stanowiącej własność osoby trzeciej, gdyż rzecz ta – na skutek uwzględnienia skargi pauliańskiej – ma być traktowana tak, jakby nadal znajdowała się w majątku dłużnika. Wyrok uwzględniający skargę pauliańską uznawany jest za akt jurysdykcyjny tworzący fikcyjny stan rzeczy na potrzeby postępowania egzekucyjnego, taki, jak gdyby rzecz lub prawo majątkowe, którego dotyczyła czynność fraudacyjna nie wyszły z majątku dłużnika, albo jakby w nim były składniki majątkowe, które wskutek takiej czynności do niego nie weszły. Obowiązek znoszenia egzekucji mający być konsekwencją wydania takiego wyroku dotyka przy tym nie tylko osoby trzeciej, ale i jej wierzycieli, którzy stosownie do art. 532 k.c. muszą ustąpić pierwszeństwa wierzycielowi pauliańskiemu (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 października 2017 r., II CSK 27/17, nie publ., postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 21 sierpnia 2013 r., II CSK 17/13, OSNC 2014, nr 5, poz. 50, z dnia 12 grudnia 2012 r., III CZP 79/12, OSNC 2013, nr 6, poz. 80). W związku z tym poglądem pozostaje stanowisko, że na osobie trzeciej, przeciwko której wierzyciel uzyskał wyrok uwzględniający skargę pauliańską, nie ciąży wobec wierzyciela inny obowiązek jak tylko zniesienia egzekucji świadczenia niemożliwego do zaspokojenia z uszczuplonego wskutek czynności z osobą trzecią majątku dłużnika.

Na gruncie przepisów o postępowaniu zabezpieczającym sytuację osoby trzeciej sprowadza się do powinności spełnienia na rzecz wierzyciela świadczenia niepieniężnego, podlegającego zabezpieczeniu sposobami właściwymi dla roszczeń o takim charakterze (art. 755 k.p.c.), a najwłaściwszy z nich jest zakaz zbywania i obciążania rzeczy będącej przedmiotem czynności fraudacyjnej dłużnika (art. 755 § 1 pkt 2 k.p.c.). Ustanawiające taki zakaz postanowienie dotyczące nieruchomości podlega ujawnieniu w prowadzonej dla niej księdze wieczystej (art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece, tekst jedn. Dz.U. z 2018 r., poz. 1916, postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 października 2005 r., V CK 776/04, BSN 2006, nr 4, s. 9). W taki też sposób zostało zabezpieczone roszczenie dochodzone przez M. G. na podstawie art. 527 § 1 k.c. przeciwko K. K. i W. K. Ani w nauce, ani w orzecznictwie nie zaproponowano jednak efektywnego sposobu zabezpieczenia roszczenia o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną, gdy czynność ta nie dotyczyła rozporządzenia rzeczą,

lecz pieniędzy lub spowodowała, że majątek dłużnika nie został zasilony pewnymi składnikami, które powinny się w nim znaleźć.

Ujawnienie zakazu zbywania i obciążania nieruchomości ustanowionego w postępowaniu ze skargi pauliańskiej zabezpiecza wierzyciela przed ewentualnością występowania ze skargą pauliańską przeciwko kolejnemu nabywcy nieruchomości (art. 531 § 2 k.c.), względnie przed koniecznością domagania się w kolejnym procesie przeciwko osobie trzeciej odszkodowania, ale nie stoi na przeszkodzie wszczęciu egzekucji z nieruchomości na żądanie wierzycieli osoby trzeciej będącej jej właścicielem. Taka sytuacja miała miejsce w niniejszej sprawie. Powstaje wówczas kwestia, czy korzystający z zabezpieczenia wierzyciel dochodzący uznania czynności osoby trzeciej za bezskuteczną w stosunku do niego może brać udział w postępowaniu egzekucyjnym z nieruchomości prowadzonym przeciwko osobie trzeciej, a jeśli tak, to z jakich uprawnień w tym postępowaniu miałby korzystać.

Zgodnie z art. 922 k.p.c. uczestnikami postępowania egzekucyjnego z nieruchomości oprócz wierzyciela i dłużnika są również osoby, którym przysługują prawa rzeczowe ograniczone lub roszczenia albo prawa osobiste zabezpieczone na nieruchomości, a gdy przedmiotem egzekucji jest użytkowanie wieczyste, także właściciel nieruchomości. Powołany przepis obejmuje zbiorczą nazwą „uczestnik postępowania” jego strony, bez udziału których nie może się ono toczyć, to jest wierzyciela egzekwującego i dłużnika, oraz osoby, które mogą wystąpić w postępowaniu z uwagi na potrzebę zabezpieczenia ich praw dotyczących jego przedmiotu. W doktrynie nie ma zgodności co do tego, czy wymienione osoby stają się uczestnikami postępowania egzekucyjnego *ex lege* czy dopiero po ustaleniu, że przysługują im takie prawa na nieruchomości, o losach których sąd będzie orzekał w planie podziału sumy uzyskanej z egzekucji, z uwagi na co powinny mieć zabezpieczoną możliwość udziału w czynnościach egzekucyjnych. Niewątpliwie jednak informacje o istnieniu pewnej grupy osób, na sytuację których wpłynie sprzedaż nieruchomości i podział sumy uzyskanej ze sprzedaży są możliwe do uzyskania przez komornika i nadzorujący jego czynności sąd na podstawie stanu wpisów w księdze wieczystej prowadzonej dla nieruchomości. Objęte nimi dane, ujawnione przy wniosku o dokonanie opisu i oszacowania nieruchomości (art. 943

§ 1 k.p.c.) są dostateczne do wyznaczenia kręgu osób, które – jako znanych mu uczestników – komornik ma obowiązek zawiadomić o opisie i oszacowaniu (art. 945 § 1 k.p.c.). Inne osoby, które roszczą sobie prawa do nieruchomości i przedmiotów razem z nią zajętych, powinny zgłosić te prawa po ich publicznym zawiadomieniu o czynności opisu i oszacowania, a przed jej zakończeniu (art. 945 § 2 k.p.c.). W planie podziału mogą uczestniczyć osoby, które przed zajęciem nieruchomości nabyły na niej prawa stwierdzone w opisie i oszacowaniu lub zgłoszone i udowodnione najpóźniej w dniu uprawomocnienia się postanowienia o przybiciu (art. 1036 § 1 pkt 3 k.p.c.). Nie chodzi przy tym o jakiegokolwiek prawa i roszczenia dotyczące nieruchomości lub jej właściciela, ale o takie, na które zakończenie egzekucji z nieruchomości może mieć wpływ z uwagi na konieczność rozstrzygnięcia o ich losach na etapie sporządzania planu podziału sumy uzyskanej z egzekucji (art. 1000 k.p.c., zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 czerwca 2007 r., II CSK 97/07, nie publ.). Wierzyciele właściciela nieruchomości, a zatem osoby, które dysponują wydanym przeciwko niemu tytułem wykonawczym, mogą uczestniczyć w planie podziału sumy uzyskanej z egzekucji nie tylko wtedy, gdy mieli status wierzycieli egzekwujących, ale też wtedy, gdy złożą tytuł wykonawczy z dowodem doręczenia dłużnikowi wezwania do zapłaty najpóźniej w dniu uprawomocnienia się postanowienia o przysądzeniu własności nieruchomości albo najpóźniej w tym dniu uzyskali zabezpieczenie powództwa.

Wierzyciel, który uzyskał ujawnione w księdze wieczystej zabezpieczenie skargi pauliańskiej przez ustanowienie zakazu zbywania i obciążania nieruchomości osoby trzeciej jest wprawdzie w relacji do tej osoby, jako właściciela nieruchomości, w takiej sytuacji, że przysługuje mu zabezpieczone na niej roszczenie, ale zgodnie z przyjętym większościami stanowiskiem, nie jest to roszczenie o zaspokojenie świadczenia pieniężnego i nie uprawnia ono do uzyskania statusu wierzyciela egzekwującego w egzekucji z nieruchomości będącej własnością osoby trzeciej. Jako wierzyciel właściciela nieruchomości co do obowiązku zniesienia egzekucji, gdy ta będzie prowadzona przeciwko jego dłużnikowi, wierzyciel pauliański nie jest zainteresowany przebiegiem i wynikiem egzekucji świadczeń pieniężnych z nieruchomości osoby trzeciej. Wierzyciel pauliański, któremu odmawia się statusu wierzyciela osoby trzeciej co do

obowiązku spełnienia świadczenia pieniężnego, a przypisuje jedynie status wierzyciela jego dłużnika, który z osobą trzecią dokonał czynności fraudacyjnej, upoważnionego na zasadzie fikcji prawnej do zaspokojenia się z rzeczy, która weszła do majątku osoby trzeciej tak, jakby stale była własnością jego dłużnika (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 października 2017 r., II CSK 27/17), musi wszcząć postępowanie egzekucyjne przeciwko dłużnikowi i w tym postępowaniu wykazywać, jaką wartość ma zajęta nieruchomość. Oznacza to, że dla wierzyciela pauliańskiego nie ma żadnego znaczenia ani oszacowanie wykonane w postępowaniu egzekucyjnym prowadzonym przeciwko osobie trzeciej, ani kategorii wierzycieli osoby trzeciej zaspokajanych w egzekucji prowadzonej przeciwko niej. Nie ma on interesu w kwestionowaniu np. oszacowania nieruchomości, gdyż nie może wziąć udziału w podziale sumy uzyskanej z egzekucji, a losy uprawnień, które wobec właściciela nieruchomości mu przysługują nie zależą od stopnia, w jakim w postępowaniu egzekucyjnym zaspokojeni zostaną poszczególni wierzyciele. Dla jego sytuacji prawnej nie ma też znaczenia, czy wszystkie czynności w postępowaniu egzekucyjnym prowadzonym przeciwko osobie, która nie jest jego dłużnikiem w zakresie obowiązku spełnienia świadczenia pieniężnego przebiegały prawidłowo. Przyznanie mu statusu uczestnika postępowania egzekucyjnego z nieruchomości osoby trzeciej tylko z uwagi na ujawnione w księdze wieczystej zabezpieczenie w postaci zakazu zbywania i obciążania nieruchomości, pozwoli mu co najwyżej na to, że zawiadamiany o kolejnych czynnościach egzekucyjnych, będzie obserwował przebieg toczącego się postępowania. Nie oznacza to jednak, że w postępowaniu tym może podejmować czynności, które by można zakwalifikować jako chroniące jego prawa. Nie oznacza to także, że będzie mógł efektywnie korzystać ze środków zaskarżenia dostępnych uczestnikom, w tym z zażalenia na przybicie. Art. 997 k.p.c. ustanawia wprawdzie upoważnienie do zaskarżenia postanowienia co do przybicia, ale z zakresu dopuszczalnych jego podstaw eliminuje takie uchybienia przepisom postępowania, które nie naruszają praw skarżącego.

Udzielone wierzycielowi pauliańskiemu zabezpieczenie przez ustanowienie zakazu zbywania i obciążania nieruchomości nie jest skuteczne przeciwko

czynnościom egzekucyjnym podjętym w postępowaniach egzekucyjnych prowadzonych z inicjatywy wierzycieli osoby trzeciej. Wierzyciel pauliański korzystający z takiego zabezpieczenia ma przez czas trwania postępowania w sprawie ze skargi pauliańskiej interes co najwyżej w tym, żeby nieruchomość stanowiąca własność osoby trzeciej nie wyszła z jej majątku w związku z zakończeniem postępowania egzekucyjnego prowadzonego na wniosek jej wierzycieli. Realizacja tego interesu wymaga dążenia do tego, by egzekucja prowadzona z inicjatywy wierzycieli osoby trzeciej nie zakończyła się zanim wierzyciel pauliański nie będzie w stanie uzyskać zajęcia i sprzedaży nieruchomości osoby trzeciej na swoją rzecz w postępowaniu egzekucyjnym prowadzonym przeciwko jego dłużnikowi, lecz z majątku osoby trzeciej. Po udzieleniu przybicia nieruchomości w egzekucji prowadzonej przeciwko osobie trzeciej z inicjatywy jej wierzycieli, które tworzy po stronie nabywcy licytacyjnego uprawnienie do zażądania przysądzenia własności w razie wykonania warunków licytacyjnych (art. 995 k.p.c.), upada możliwość zajęcia nieruchomości w egzekucji przeciwko dłużnikowi, nawet jeśli wierzyciel pauliański uzyska wyrok uznający czynność dłużnika z osobą trzecią za bezskuteczną w stosunku do niego, a tytułem wykonawczym przeciwko dłużnikowi dysponuje już wcześniej. Nie sposób jest jednak udzielać ochrony prawnej zabiegom sprowadzającym się do przedłużania postępowania egzekucyjnego prowadzonego z nieruchomości przeciwko osobie trzeciej w tym celu, żeby egzekucja z niej nie zakończyła się przed powstaniem warunków do przeprowadzenia egzekucji przeciwko innej osobie (dłużnikowi wierzyciela pauliańskiego), jednak z nieruchomości osoby trzeciej.

Założenie, że osoba trzecia, która dokonała czynności fraudacyjnej z dłużnikiem nie jest dla wierzyciela pauliańskiego dłużnikiem świadczenia pieniężnego zaspakajanego z nieruchomości, musi prowadzić nie tylko do odrzucenia stanowiska, że wierzyciel pauliański mógłby wystąpić w postępowaniu egzekucyjnym skierowanym do nieruchomości osoby trzeciej jako wierzyciel egzekwujący (Sąd Okręgowy nie miał co do tego wątpliwości), ale i (inaczej niż przyjął Sąd Okręgowy) do odmówienia takiemu wierzycielowi statusu uczestnika w postępowaniu egzekucyjnym prowadzonym z nieruchomości osoby trzeciej.

2. W ostatnim czasie w doktrynie sformułowane zostały poglądy poddające w wątpliwość stanowisko, w świetle którego osoba trzecia, która dokonała z niewypłacalnym dłużnikiem czynności fraudacyjnej nie jest dłużnikiem wierzyciela pauliańskiego co do obowiązku zaspokojenia świadczenia pieniężnego, odpowiadającego co do wysokości temu, co z jego majątku wyszło albo do niego nie weszło, gdyż jej powinność wobec niego ogranicza się wyłącznie do zniesienia egzekucji prowadzonej wprawdzie przeciwko niewypłacalnemu dłużnikowi, jednak z rzeczy stanowiącej własność osoby trzeciej, przy przyjęciu fikcji, że rzecz nie wyszła z majątku dłużnika. Argumentacja podnoszona w tych wypowiedziach skłania do przeanalizowania stanowiska zajmowanego większością dotychczas, zwłaszcza wobec zarzutów, że jego stosownie stwarza w praktyce sytuacje zagrażające efektywności ochrony zarówno wierzyciela pauliańskiego, jak i osoby trzeciej. Osoba ta – m.in. ze względu na odmówienie jej statusu dłużnika w postępowaniu nastawianym na stosowanie przymusu do składników jej majątku – pozbawiona zostaje możliwości wykorzystania środków obrony w celu zapobieżenia rozciągnięciu jej odpowiedzialności wobec wierzyciela pauliańskiego poza granice wyznaczone w prawie materialnym (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 października 2017 r., II CSK 27/17).

Na sytuację wierzyciela, któremu przysługuje wierzytelność pieniężna możliwa do zaspokojenia z nieruchomości stanowiącej w czasie prowadzenia egzekucji własność osoby trzeciej należałoby spojrzeć odmiennie, gdyby – inaczej niż według praktyki ustalonej w ciągu ostatnich lat – status dłużnika takiego wierzyciela przypisać nie tylko niewypłacanej osobie pierwotnie wobec niego zobowiązanej, ale i osobie trzeciej, która z pierwotnie zobowiązanym dokonała czynności fraudacyjnej. Ponowne rozważanie układu praw i obowiązków wierzyciela pauliańskiego i osoby trzeciej w stosunku prawnym, w którym pozostają po dokonaniu czynności fraudacyjnej i ze względu na przyznanie wierzycielowi pauliańskiemu roszczenia ustalonego w art. 527 k.c., dla rozstrzygnięcia zagadnienia prawnego powstałego w niniejszej sprawie ma takie znaczenie, że dostrzeżenie pomiędzy tymi osobami relacji wierzyciel – dłużnik świadczenia pieniężnego legitymowałoby wierzyciela pauliańskiego do uczestniczenia w postępowaniu egzekucyjnym prowadzonym przeciwko osobie trzeciej

z nieruchomości w roli jej wierzyciela, nie tylko egzekwującego, którego art. 922 k.p.c. wymienia wśród uczestników postępowania, ale i upoważnionego do uczestniczenia tylko w planie podziału sumy uzyskanej z egzekucji (art. 1036 § 1 i 2 k.p.c.). Zagadnienie było już rozważane w postanowieniach Sądu Najwyższego z dnia 12 grudnia 2012 r., III CZP 79/12 i z dnia 21 sierpnia 2013 r., II CSK 17/13, ale – w ocenie Sądu Najwyższego – istnieją poważane racje, dostrzeżone w doktrynie, przemawiające za tym, żeby problem przeanalizować raz jeszcze, w powiększonym składzie.

3. Zobowiązanie polega na tym, że wierzyciel może domagać się od dłużnika spełnienia świadczenia, czyli zachowania się zgodnego z treścią łączącego te podmioty stosunku prawnego. Jest ona zwykle kształtowana swobodnie przez same jego strony, ale może ją też ustalić ustawodawca, który określa, jakie będą następstwa różnych, doniosłych prawnie zdarzeń. Źródłem zobowiązania może być czynność prawna, ale także inne zdarzenie, z którym ustawodawca łączy określone następstwa, obligując jakąś osobę (dłużnika), żeby kosztem swego majątku zaspokoili interes prawnie chroniony innej osoby (wierzyciela).

Wierzytelność, czyli uprawnienie wierzyciela jest skierowane zawsze przeciwko dłużnikowi, a zatem osobie, która za dług ponosi odpowiedzialność. Może za niego odpowiadać dlatego, że wyniknął z jej działania, ale też dlatego, że ustawa uczyni ją za niego odpowiedzialną. W doktrynie coraz częściej podkreśla się, że nie ma odpowiedzialności bez długu. Jeśli ustawa czyni jakąś osobę odpowiedzialną za zobowiązanie, co jest równoznaczne z upoważnieniem do jego zaspokojenia z jej majątku, to kreuje w ten sposób jej własne zobowiązanie. Wyrazem tego stanowiska jest przyjęcie, że właściciel nieruchomości obciążonej hipoteką odpowiada wobec wierzyciela hipotecznego za zaspokojenie zabezpieczonego w ten sposób świadczenia pieniężnego i takiego świadczenia należy od niego dochodzić (zob. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 24 kwietnia 2014 r., III CSK 178/13, nie publ., z dnia 21 lutego 2013 r., I CSK 384/12, nie publ., z dnia 10 stycznia 2017 r., V CSK 233/16, nie publ., z dnia 18 maja 2017 r., III CSK 215/16, nie publ.) oraz że prawo wierzyciela do zaspokojenia się z majątku wspólnego małżonków na podstawie art. 41 § 1 k.r.o. może zostać zrealizowane także przez wniesienie powództwa przeciwko małżonkowi dłużnika o zasądzenie od

niego świadczenia pieniężnego wynikającego z czynności prawnej, której stroną ów małżonek nie był, niezależnie od tego, czy świadczenie to stwierdzone już zostało tytułem egzekucyjnym wydanym przeciwko samemu dłużnikowi (zob. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 11 kwietnia 2019 r., III CZP 106/18, nie publ.). O tym jakie przesłanki zadecydują o powstaniu stosunku prawnego między wierzycielem i osobą inną niż jego pierwotny dłużnik, w związku z którym wierzyciel będzie mógł oczekiwać zaspokojenia przez tę inną osobę tego samego interesu, którego nie zaspokoił pierwotny dłużnik, decyduje ustawodawca. Treść zobowiązania osoby, którą ustawa czyni odpowiedzialną za zobowiązanie zaciągnięte przez inną osobę nie musi być identyczna z treścią „pierwotnego” zobowiązania.

Co do zasady, wykonanie cywilnych zobowiązań jest możliwe bez angażowania w prowadzące do tego czynności jakichkolwiek innych osób i organów państwa, zwłaszcza jeżeli ich treść i sposób, w jaki dłużnik powinien zaspokoić interes wierzyciela pozostaje niesporna. Ta zasada dotyczy także tych zobowiązań, które powstały w związku ze zrealizowaniem się ustawowo określonych przesłanek, a nie na podstawie czynności prawnej. Państwo zapewnia jednak ochronę wiarygodności prywatnoprawnych przez określenie zasad rozstrzygania sporów o te wiarygodności, dochodzenia ich wykonania i odpowiedzialności za niewykonanie oraz przez określenie systemu środków przymusowej realizacji orzeczeń wydanych w takich sporach. W ten sposób odpowiedzialność za zobowiązanie uzyskuje konieczne dla jej urzeczywistnienia sankcje. Zastosowanie wobec zobowiązanego – dłużnika środków przymusu państwowego nie może być jednak postrzegane jako świadczenie samo w sobie, gdyż jest jedynie środkiem do osiągnięcia celu w postaci spełnienia świadczenia ze stosunku cywilnoprawnego.

Na etapie realizowania odpowiedzialności za zobowiązanie, jej urzeczywistnienia, nie ma znaczenia, z jakiego źródła ona wynika, a co najwyżej charakter świadczenia, którego dotyczy (pieniężne, niepieniężne) oraz właściwy jej zakres przypisywany konkretnej osobie (pełna, ograniczona). Odpowiedzialność dłużnika za zobowiązanie może mieć charakter osobisty, gdy odpowiada on za dług całym majątkiem, czasami z zastrzeżeniem jakiejś górnej wysokości tej odpowiedzialności, lub rzeczowy czyli ograniczony do konkretnej rzeczy lub prawa.

Przymusowe zrealizowanie odpowiedzialności za zobowiązanie następuje w postępowaniu egzekucyjnym, wszczynanym na podstawie wniosku wierzyciela i tytułu wykonawczego, który wyznacza nie tylko przedmiotowe, ale i podmiotowe granice egzekucji. Stanowi on podstawę do prowadzenia egzekucji o całe objęte nim roszczenie i ze wszystkich części majątku dłużnika, chyba że z jego treści wynika co innego (art. 803 k.p.c.), z czym koresponduje wyrażona w art. 837 k.p.c. zasada, że dłużnik może powoływać się na ograniczenie odpowiedzialności na podstawie tytułu wykonawczego stanowiącego podstawę egzekucji tylko wtedy, gdy ograniczenie to zostało dla niego zastrzeżone w tytule wykonawczym, a zatem w samym tytule egzekucyjnym albo w postanowieniu o nadaniu mu klauzuli wykonalności. Konieczność legitymowania się tytułem wykonawczym przez wierzyciela, który chce wdrożyć postępowanie zmierzające do przymusowej realizacji odpowiedzialności za zobowiązanie jest traktowana jako podstawowa przesłanka dopuszczalności egzekucji i zasada postępowania egzekucyjnego. Odwoływanie się do niej porządkuje treść stosunków procesowych nawiązywanych w postępowaniu egzekucyjnym, ale też spełnia istotne funkcje gwarancyjne wobec podmiotów, które mogą być dotknięte stosowaniem środków przymusu, i na korzyść których środki te mogą być stosowane.

Zachowanie, do którego dłużnik jest zobowiązany wobec wierzyciela może polegać na spełnieniu świadczenia pieniężnego albo na zachowaniu się w inny sposób. Treścią obowiązku spełnienia świadczenia pieniężnego jest przekazanie wierzycielowi, we właściwym terminie i miejscu, środków pieniężnych w walucie, na którą opiewa zobowiązanie, a treścią obowiązku spełnienia świadczenia niepieniężnego – podjęcie innych czynności, do których zobowiązany jest dłużnik, a mianowicie wydanie mu rzeczy, wykonanie czynności zastępowalnej lub takiej, którą może on wykonać tylko osobiście, względnie zaniechanie czynności i nieprzeszkadzanie czynnościom wierzyciela.

Przeprowadzenie podziału zobowiązań i odpowiadających im wierzytelności na pieniężne i niepieniężne jest uzasadnione nie tylko dlatego, że przepisy prawa materialnego częściowo w odmienny sposób regulują skutki ich niewykonania (por. np. art. 354, 480, 481 k.c.), ale i dlatego, że w przepisach o postępowaniu egzekucyjnym ustawodawca przewiduje inne zasady ich przymusowego wykonania.

W systemie tych przepisów poszczególne kategorie środków egzekucyjnych są dostosowane do rodzaju zobowiązania wiążącego się z powinnością spełnienia przez dłużnika na rzecz wierzyciela świadczenia pieniężnego lub niepieniężnego, a wyróżnione właśnie z uwagi na to kryterium. Różnice między zobowiązaniami pieniężnymi i niepieniężnymi są tak poważne, że środki egzekucyjne przewidziane dla wykonania obowiązków pieniężnych nie mogą być stosowane w celu wykonania obowiązków niepieniężnych, i odwrotnie. Gdy chodzi o zobowiązania niepieniężne, to ustawodawca stworzył środki egzekucyjne pozwalające na przymusowe wykonanie obowiązku wydania rzeczy, wykonania czynności zastępowalnej i niezastępowalnej (art. 1041, 1046, 1050 i 1051 k.p.c.).

Konieczność znoszenia egzekucji dotyczy każdej osoby odpowiadającej za zobowiązanie, gdy jej odpowiedzialność za nie została stwierdzona dokumentem upoważniającym do jej wdrożenia, to jest tytułem wykonawczym. Powstanie takiego dokumentu oznacza, że osoba, przeciwko której został wystawiony, mając status dłużnika, musi liczyć się z zastosowaniem wobec niej środków przymusu państwowego przewidzianych ustawą, które zostaną skierowane do jej majątku, w celu spowodowania wykonania zobowiązania. W ramach tego stosunku prawnego, z którego wynika zobowiązanie dłużnika do spełnienia na rzecz wierzyciela świadczenia pieniężnego, zniesienie przez dłużnika skierowanej przeciwko niemu egzekucji dotyczy całego jego majątku (art. 803 k.p.c.), chyba że odpowiada on za zobowiązanie z ograniczeniem i zostało ono na jego rzecz zastrzeżone w tytule wykonawczym. Wówczas obowiązek zniesienia egzekucji może dotyczyć tylko poszczególnych składników tego majątku lub ich zbiorów, funkcjonujących jako pewne wyodrębnione masy (np. spadek, przedsiębiorstwo, majątek wspólny). Brak zastrzeżenia w tytule wykonawczym ograniczenia odpowiedzialności na rzecz osoby, przeciwko której prowadzi się egzekucję sprawi, że odpowie ona za zobowiązanie całym majątkiem. Wdrożone już postępowanie egzekucyjne nie jest bowiem postępowaniem właściwym do konkretyzowania treści i zakresu świadczenia obciążającego dłużnika, w celu oznaczenia granic jego odpowiedzialności za egzekwowane zobowiązanie.

Stanowiące przedmiot cywilnego zobowiązania świadczenie polegające na zaniechaniu (znoszeniu) podlega wykonaniu w ten sposób, że dłużnik wstrzymuje

się od czynności, jakie normalnie mógłby podjąć na podstawie przysługującego mu prawa lub wolności osobistej. „Znoszenie egzekucji” nie jest świadczeniem ze stosunku cywilnego. Do „znoszenia egzekucji” dochodzi dopiero wtedy, gdy wierzyciel wdroży przeciwko dłużnikowi postępowanie egzekucyjne, bo ten nie wykonał dobrowolnie zobowiązania ciążącego na nim w stosunku do wierzyciela legitymującego się wobec organów egzekucyjnych tytułem wykonawczym. Znoszenie egzekucji jest zatem pewnym stanem wywołanym stosowaniem prawa publicznego, w związku z egzekucją świadczenia pieniężnego lub niepieniężnego, ale nadającego się do wyegzekwowania sposobami przewidzianymi w przepisach o postępowaniu egzekucyjnym. Obowiązek znoszenia egzekucji ma charakter publicznoprawny i może spoczywać tylko na osobie będącej według treści tytułu wykonawczego dłużnikiem zobowiązania sprowadzającego się do zachowania się wobec wierzyciela w określony sposób.

4. Powództwo o uznanie czynności prawnej dłużnika dokonanej z pokrzywdzeniem wierzyciela za bezskuteczną powszechnie, chociaż z różnym uzasadnieniem, zalicza się do grupy powództw o ukształtowanie prawa. Źródłem zobowiązania osoby trzeciej wobec wierzyciela jest w tym przypadku ustawa, określająca w abstrakcyjny sposób sytuację, w której po stronie wierzyciela powstaje uprawnienie do zażądania od sądu, by ten uznał w stosunku do niego za bezskuteczną czynność jego dłużnika dokonaną z osobą trzecią, z konsekwencjami w postaci powstania możliwości zaspokojenia z majątku osoby trzeciej zobowiązania niemożliwego do zaspokojenia z majątku dłużnika, uszczuplonego przez jej czynność z dłużnikiem.

W orzeczeniu z 3 czerwca 1982 r., III CRN 105/82 (OSNC 1983, nr 1, poz. 14), Sąd Najwyższy przyjął, że wyrok wydany w procesie ze skargi pauliańskiej jest konstytutywny, gdyż kształtuje stosunek obligacyjny i jednocześnie jest wyrokiem zasądającym od osoby trzeciej na rzecz wierzyciela niezaspokojone świadczenie, do którego był zobowiązany dłużnik. Krytyczna ocena przez glosatorów stanowiska Sądu Najwyższego co do możliwości zasądzenia świadczenia na rzecz wierzyciela w wyroku rozstrzygającym w sprawie ze skargi pauliańskiej, spowodowała, że do tego poglądu w orzecznictwie w zasadzie już później nie nawiązywano (zob. jednak wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 lutego

2005 r., II CK 412/04, nie publ.). Z uwagi art. 532 i 533 k.c., w których ustawodawca określił skutki, jakie niesie za sobą ustalenie, że czynność dłużnika z osobą trzecią spełnia przesłanki określone w art. 527 k.c. obecnie powszechnie przyjmuje się, że wierzyciel zgłaszając skargę pauliańską powinien domagać się wyłącznie uznania czynności prawnej dłużnika za bezskuteczną w stosunku do niego, gdyż o sposobie wykorzystania tego orzeczenia decyduje ustawa.

Autorzy rozważający konstrukcję powództwa odnoszącego się do roszczenia przewidzianego w art. 527 k.c. oraz skutki jego uwzględnienia zwykle przyjmują, że obowiązkiem osoby, przeciwko której zapadł wyrok uwzględniający skargę pauliańską jest wyłącznie „znoszenie egzekucji”, nie zaś świadczenie na rzecz wierzyciela kwoty pieniężnej, odpowiadającej temu, co wyszło z majątku dłużnika wskutek dokonania czynności z osobą trzecią, czy też zasilenie tego majątku kwotą odpowiadającą uszczerbkowi w majątku dłużnika wywołanemu czynnością fraudacyjną. Tak też obowiązki ciążące na osobie trzeciej aktualnie charakteryzuje się w orzecznictwie (np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 października 2017 r., II CSK 27/17, postanowienia Sądu Najwyższego z 13 kwietnia 2005 r., V CK 598/04, nie publ., z 12 grudnia 2012 r., III CZP 79/12). W świetle tych poglądów obowiązek znoszenia egzekucji ma mieć cechy świadczenia cywilnoprawnego, sprowadzającego się do znoszenia (*pati*) działań wierzyciela polegających na zainicjowaniu postępowania egzekucyjnego. W wypowiedzi ustawodawcy w art. 533 k.c. dostrzega się przy tym odwołanie do konstrukcji *facultas alternativa*, w ramach której uprawnieniem osoby trzeciej jest zwolnienie się od obowiązku zniesienia egzekucji przez zaspokojenie wierzyciela. W tym układzie usunięcie się osoby trzeciej spod dolegliwości, jakie niesie za sobą poddawanie się czynnościom procesowym organów państwa zainicjowanym przez wierzyciela miałyby zależeć od tego, czy spełni na jego rzecz świadczenie, którego nie spełnił dłużnik pierwotny. Zwykle uchodzi uwadze okoliczność, że ustawodawca w art. 532 k.c. zestawiał zaspokojenie wierzyciela, jako świadczenie mające zwalniać osobę trzecią od konieczności poddania się egzekucji niezaspokojonego długu, ze wskazaniem wystraszającego do tego majątku dłużnika. We wskazaniu majątku dłużnika wystarczającego do zaspokojenia wierzyciela nie można widzieć świadczenia, którego spełnienie zwalniałoby osobę trzecią od odpowiedzialności wobec

wierzyciela sprowadzającej się do poddania się egzekucji niezaspokojonego długu, lecz raczej przesłankę uwzględnienia powództwa zgłoszonego na podstawie art. 527 k.c. Taką przesłanką, a nie świadczeniem wybieranym w ramach upoważnienia przemienne, może być niezaspokojenie wierzyciela przez osobę trzecią tym świadczeniem, które na rzecz wierzyciela nie może być spełnione przez dłużnika z uwagi na czynność fraudacyjną z osobą trzecią.

5. Stanowisko, że wierzyciel pauliański może zgłosić przeciwko osobie trzeciej w warunkach opisanych w art. 527 k.c. wyłącznie żądanie uznania za bezskuteczną w stosunku do niego czynności mającej miejsce między tą osobą a jego pierwotnym dłużnikiem ma swoje konsekwencje procesowe, trudne do zaakceptowania zarówno z pozycji wierzyciela, jak i osoby trzeciej, czy także dłużnika, którego czynność z osobą trzecią doprowadziła do sporu.

W orzecznictwie kwestionuje się możliwość uznania wyroku uwzględniającego skargę pauliańską za tytuł egzekucyjny, który by mógł upoważniać do prowadzenia egzekucji przeciwko osobie trzeciej, jako pozwanej w procesie, chyba że za immanentną część takiej wypowiedzi orzeczniczej uzna się zobowiązanie do spełnienia na rzecz wierzyciela pauliańskiego świadczenia mającego zapewnić ochronę wiarygodności niezaspokojonej z uwagi na czynność fraudacyjną dłużnika.

Zgodnie z ustaloną praktyką aprobowaną w orzecznictwie (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 października 2017 r., II CSK 27/17, postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 21 sierpnia 2013 r., II CSK 17/13, z dnia 12 grudnia 2012 r., III CZP 79/12) zaspokojenie wierzyciela pauliańskiego następuje w postępowaniu egzekucyjnym prowadzonym na podstawie tytułu egzekucyjnego wydanego przeciwko jego dłużnikowi pierwotnemu, przy czym czynności egzekucyjne w takim postępowaniu kierowane są do majątku osoby trzeciej, w związku z uznaniem czynności prawnej dokonanej przez nią z dłużnikiem za bezskuteczną w stosunku do wierzyciela. Osobie tej odmawia się jednak statusu dłużnika wierzyciela pauliańskiego ze wszystkimi tego procesowymi i materialnymi konsekwencjami, chociaż to jej dotyczą środki przymusu egzekucyjnego. Do niej, a nie do dłużnika należy majątek, z którego zaspakajany jest wierzyciel. Nie można twierdzić, że

wskutek uznania czynności dłużnika za bezskuteczną, rzecz, prawo lub pewna wartość majątkowa będące przedmiotem czynności fraudacyjnej mają być traktowane tak, jakby ciągle były składnikiem majątku dłużnika, gdyż o ich przynależności do poszczególnych mas majątkowych trzeba jednak wnioskować na podstawie niewzruszonego skutku czynności dłużnika z osobą trzecią, jaki przypisuje się jej *erga omnes*, a dla obrotu cywilnego czynność dłużnika z osobą trzecią, jako ważnie zawarta, prowadzi do zamierzonego przez te osoby przesunięcia majątkowego.

Zaspokojenie się wierzyciela z majątku osoby trzeciej, gdy prowadzi on egzekucję na podstawie tytułu wykonawczego przeciwko dłużnikowi zobowiązania pieniężnego, a do majątku osoby trzeciej sięga na podstawie wyroku uznającego czynność dotyczącą pewnego jego składnika za bezskuteczną, jest w doktrynie uznawane za przykład sytuacji, gdy egzekucja dotyka podmiotów niewymienionych w tytule wykonawczym. Sytuacja nie tylko faktyczna ale i prawna, w jakiej znajduje się wówczas osoba trzecia jest tożsama z sytuacją dłużnika zobowiązania, bo materialnoprawnie osoba trzecia jest takim dłużnikiem wierzyciela. Ten jej status nie jest jednak należycie ujęty w standardach prawa procesowego.

Odpowiedzialność osoby trzeciej za zobowiązanie istniejące w relacji między wierzycielem i jego dłużnikiem jest zawsze ograniczona do tego, co z majątku dłużnika wyszło bądź do niego nie weszło wskutek czynności fraudacyjnej. W tych granicach dopuszczalna powinna być też egzekucja przeciwko osobie trzeciej. W wyroku uwzględniającym skargę pauliańską, któremu nadaje się postać wypowiedzi, że czynność prawna dłużnika jest bezskuteczna w stosunku do wierzyciela w celu ochrony konkretnej wierzytelności nigdy nie dochodzi do określenia granic, w jakich osoba trzecia odpowiada za zobowiązanie, które będzie zaspokajane z jej majątku. W efekcie, czynności egzekucyjne, których podstawą ma być tytuł wykonawczy wydany przeciwko dłużnikowi oraz wyrok uznający za bezskuteczną w stosunku do wierzyciela jego czynność dokonaną z osobą trzecią, podejmowane są w stosunku do osoby, która odpowiada za zobowiązanie zawsze w pewnych granicach, ale granice te nigdy nie są określone na etapie tworzenia dokumentów wykorzystywanych następnie jako podstawa podejmowanych przeciwko niej czynności egzekucyjnych.

Przedmiotem ochrony skargą pauliańską jest wierzytelność pieniężna, istniejąca i zaskarżalna. Wierzytelność tę należy zatem określić w wyroku wydawanym w uwzględnieniu skargi pauliańskiej, gdyż może on być użyty wyłącznie do jej zaspokojenia. Czynność prawna dłużnika z osobą trzecią może opiewać na wartość wyższą lub niższą niż podlegająca ochronie wierzytelność. Wierzytelność, w celu ochrony której wniesiona zostanie skarga pauliańska nie musi być na etapie jej rozpoznawania stwierdzona tytułem wykonawczym. Sposób opisanie podlegającej ochronie wierzytelności w wyroku uwzględniającym skargę pauliańską może nie przystawać do tych danych, które na temat zasądzonej wierzytelności zostaną ujawnione w tytule wykonawczym przeciwko dłużnikowi, który wierzyciel ostatecznie musi uzyskać, jeżeli chce zaspokoić się nie tylko z jego majątku, ale i z tego, co z jego majątku wyszło lub do niego nie weszło na skutek czynności dłużnika z osobą trzecią. W takim przypadku na organ egzekucyjny przerzucony zostaje ciężar ustalania, czy tytuł wykonawczy wydany wierzycielowi przeciwko dłużnikowi dotyczy tej samej wierzytelności, co do której wierzyciel uzyskał wyrok uznający czynność dłużnika z osobą trzecią za bezskuteczną.

Dopuszczenie możliwości prowadzenia egzekucji z majątku osoby trzeciej zobowiązania stwierdzonego tytułem wykonawczym przeciwko dłużnikowi, w celu ochrony wierzytelności, której tożsamość z wierzytelnością wymienioną w wyroku uwzględniającym skargę pauliańską musi ustalić organ egzekucyjny, w warunkach, gdy z wyroku uwzględniającego skargę pauliańską nie wynika też, czy osoba trzecia ma odpowiadać wobec wierzyciela z konkretnej rzeczy (ruchomość, nieruchomości), czy do konkretnej kwoty (w granicach przysporzenia, które wskutek czynności z dłużnikiem uzyskała albo w granicach uszczerbku poniesionego przez wierzyciela w związku z dokonaną czynnością) stwarza poważne zagrożenie dla sytuacji prawnej tej osoby. Zasadą obowiązującą w postępowaniu egzekucyjnym jest, że organ egzekucyjny nie może badać ani istnienia, ani wysokości zobowiązania, które przysługuje wierzycielowi w stosunku do dłużnika (art. 803 k.p.c.). Nie jest uprawniony do rozstrzygania właściwie żadnych zagadnień materialnoprawnych, jakie wiązałyby się z odpowiedzialnością, która jest realizowana w prowadzonym przez ten organ postępowaniu egzekucyjnym. Przyjęcie i przestrzeganie tych zasad ma być gwarancją, że prawa osób, przeciwko

którym stosowany jest przymus państwowy nie zostaną naruszone. Tymczasem w odniesieniu do osób trzecich, które dokonały czynności fraudacyjnej z dłużnikiem podlegającej zaskarżeniu na podstawie art. 527 i n. k.c. nie działa żadna z tych zasad. Do zastosowania przeciwko nim środków przymusu dochodzi bez wydania przeciwko nim tytułu wykonawczego. Wynikające z prawa materialnego granice ich odpowiedzialności za egzekwowane zobowiązanie są ustalane dopiero w toku postępowania egzekucyjnego, nierzadko dopiero wtedy, gdy osoby te podniosą zarzuty, że egzekucją objęte zostały przedmioty majątkowe lub wartości przenoszące granice ich odpowiedzialności wobec wierzyciela. Po wyłączeniu możliwości skorzystania przez osoby trzecie z powództwa opozycyjnego (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 października 2017 r., II CSK 27/17), jedynym środkiem obrony, z którego takie osoby mogą skorzystać, gdy twierdzą, że w egzekucji zajęto rzecz lub prawo majątkowe, którego nie dotyczyła czynność z dłużnikiem, a zatem wierzyciel nie może się z nich zaspokoić, albo nie może się z nich zaspokoić ze względu na przekroczenie granic odpowiedzialności osoby trzeciej wobec wierzyciela, staje się powództwo ekscydencyjne. Problem w tym, że powództwo takie może być skutecznie wniesione do czasu aż zajęta rzecz nie zostanie sprzedana a prawo zrealizowane ze skutkiem w postaci zaspokojenia wierzyciela. Powództwo ekscydencyjne nie służy temu, by na etapie egzekucji wyznaczać jej dopuszczalne granice, a zatem nie jest środkiem, przy wykorzystaniu którego osoba trzecia, wierzyciel i organ egzekucyjny mogliby uzyskać odpowiedź na pytanie o to, w jakim zakresie wierzyciel może się zaspokoić z majątku osoby trzeciej. Te granice wynikają zresztą z charakteru czynności, jaką osoba trzecia dokonała z dłużnikiem i powinny być oznaczone na etapie rozpoznawania skargi pauliańskiej, gdyż inaczej ta sama czynność podlega ocenie w dwóch różnych postępowaniach, prowadzonych przez inne sądy, często w znacznym pomiedzy nimi odstępie czasowym.

6. Ten, z czyjego majątku zobowiązanie ma być zaspokojone jest jego dłużnikiem, odpowiadającym za nie w pełnym zakresie lub z ograniczeniami. Skoro skutkiem uwzględnienia skargi pauliańskiej jest możliwość zaspokojenia się wierzyciela z majątku osoby trzeciej z pierwszeństwem przed jej wierzycielami, to oznacza to, że osoba trzecia, przeciwko której zapadł wyrok uwzględniający skargę

pauliańską, w związku z jego wydaniem i na podstawie art. 532 i 533 k.c., staje się osobą odpowiadającą za zaspokojenie wierzyciela. Osoba trzecia nie jest za to zobowiązanie odpowiedzialna wobec wierzyciela na podstawie tego stosunku prawnego, który łączy go z dłużnikiem, ale na podstawie art. 527 i 532 k.c. i z uwagi na zrealizowanie się określonych w nich przesłanek. Jej odpowiedzialność jest jednak ograniczona do „tego, co z majątku dłużnika wyszło bądź do niego nie weszło”. Sytuacja osoby trzeciej – w zależności od rodzaju czynności fraudacyjnej, jakiej dokonała z dłużnikiem – jest bliska sytuacji właściciela rzeczy obciążonej, małżonka osoby, która z wierzycielem dokonała czynności prawnej albo spadkobierców odpowiadających do pewnej wysokości za długi poprzednika. Prawo procesowe nie pozwala na to, żeby osobie, przeciwko której stosuje się środki przymusu państwowego doprowadzając do zaspokojenia wierzyciela z jej majątku, przypisywać nieznaną procedurze egzekucyjnej poza egzekucją z nieruchomości status uczestnika postępowania, odmawiając jej statusu dłużnika. Jeżeli K. K. i W. K., jako właściciele nieruchomości, której dotyczy postanowienie o przybiciu i dłużnicy egzekwowani w egzekucji skierowanej do tej nieruchomości zostaną uznani także za dłużników M. G., to na tym etapie, na jakim znajduje się postępowanie egzekucyjne z nieruchomości prowadzone przeciwko K. K. i W. K., M. G. będzie mógł zrealizować uprawnienia, jakie wynikają dla niego z art. 527 i 532 k.c. przez zgłoszenie swojego udziału w planie podziału sumy uzyskanej z egzekucji. Pozostanie przy dotychczasowym stanowisku spowoduje, że jego uprawnienia właściwe statusowi wierzyciela pauliańskiego nie zostaną zaspokojone.

Osobnym problemem jest, że M.G., korzystający jak dotąd tylko z zabezpieczenia skargi pauliańskiej przeciwko K. K. i W. K., zapewne poprzestał na zgłoszeniu w pozwie jedynie żądania wydania wyroku uznającego czynność prawną polegającą na przeniesieniu na pozwanych własności nieruchomości, za bezskuteczną w stosunku do niego. Tymczasem świadczenie, którego dotyczy obowiązek osoby trzeciej jako dłużnika wierzyciela pauliańskiego powinno być sprecyzowane w orzeczeniu, z którego wierzyciel ten zamierza czynić użytek w postępowaniu egzekucyjnym, gdyż nie można stosować przymusu państwowego w granicach, które nie są możliwe do jednoznacznego wyznaczenia, i to już na etapie wszczęcia postępowania egzekucyjnego. Skoro jednak takie

zgłoszenie żądania było usprawiedliwione ustaloną linią orzecniczą Sądu Najwyższego, to na zasadzie pewnej fikcji, usprawiedliwionej w okresie do wypracowania właściwej praktyki zgłaszania żądań i udzielania im ochrony, orzeczeniu uwzględniającemu powództwo, gdyby zostało wydane, można by przypisywać znaczenie wypowiedzi obligującej osobę trzecią do zaspokojenia wierzytelności, której udzielona zostanie ochrona prawna.

Mając to na uwadze, na podstawie art. 390 k.p.c. orzeczono jak w sentencji.

aj